

Het belang van de rechtsstaat in pluriformiteit kom je op straat al tegen. Zo is het vandaag merkbaar dat het islamitische slachtfest gevierd wordt. De rode draad van mijn nieuwe is dat de democratie de georganiseerde kunst is van het samenleven. Maar democratie zonder een rechtsstaat is niets; zeker geen georganiseerde kunst van het samenleven.

Democratie is machtsvorming; de rechtsstaat is er voor de machtsbeperking. De rechtsstaat geeft de democratie zijn pluralistische substantie. Er is geen partij die zijn visies kan doordrukken ten nadele van andere partijen. Politieke partijen die pluralisme omarmen nemen de rechtsstaat als denkkader. Daarbij citeer ik Gert-Jan Segers, die zei: 'Je toont je een ware democratie wanneer je de macht hebt om de vrijheid van een minder in te perken, maar wanneer je besluit dit niet te doen.'

Er zijn twee vormen van vrijheid. Negatieve vrijheid is ongehinderd door anderen keuzes kunnen maken en doen wat je zelf verkiest, als individu. Die vorm van vrijheid is een soort verdedigingswal tegen autoriteiten, onmisbaar voor het individu om zich te kunnen ontplooiën. Maar maakt de vrijheid om jezelf te zijn je ook meester over jezelf? Niet persé. Het tweede is positieve vrijheid. Vrijheid is hier geen natuurlijk eigenschap, maar een vaardigheid waarin je je moet oefenen om verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Onder meer onderwijs, zorg en ouders helpen je om die vrijheid aan te kunnen. In deze positieve visie staat vrijheid niet los van de verantwoordelijkheid die je voor jezelf en je omgeving hebt. Het helpt je om uit de juiste mogelijkheden te kiezen. Het tilt je bestaan op een hoger niveau, wat ook tot voordeel is voor je naaste.

Ook een bewind dat positieve vrijheid nastreeft kan een foute richting nemen. Dat risico ontstaat wanneer heersende politici een algehele geldigheid toekennen aan hun levenswijze. Dan komt de macht ten dienste te staan van de moraal. Groepsmeerderheid kan daarom een bedreiging zijn van de positieve vrijheid. Waar negatieve vrijheid de groep in het gedrang kan brengen kan positieve vrijheid juist het individu in het gedrang brengen. We zien dat bijvoorbeeld in het populisme.

Daarom: willen politici dit debat goed voeren, dan moeten zij zich oriënteren op de rechtsstaat. Zij moeten ervoor waken te vervallen in een economisch paradigma, of in een etnisch of cultureel paradigma. Het gaat de laatste jaren veel over identiteit, terwijl dat niet een thema is voor de politiek. Zoals Toqueville zegt: 'De overheid moet zich zo veel mogelijk bezighouden met de rechtsstaat en niet met andere zaken. Dat geeft de samenleving de ruimte om zich te ontwikkelen.'